

In de wereld der klanken is de interval 3-5-8 vrij goed, en 5-8-13 zelfs een zeer goed opgevoeld accoord.

Merkwaardig is het, dat de hoek van de Pyramiden in Egypte, die geweldige getuigen van des menschen kunnen en van zijn kunst, varieert tusschen 51 en 52 graden, en dat de grootste pyramide, die van Cheops, een hoek heeft van precies 51 gr. en 50 min. Hadden de oude Egyptenaren zulk een goed oog voor de verhoudingen, of kenden zij de wiskundige wetten van de evenredigheden.

In de wet van de gulden snede schijnt dus inderdaad een scheppingsgedachte gegrepen.

En bij het vaststellen van de verhoudingen schijnt deze wet de „volkomenheid der schoonheid“ te benaderen.

Ditmaal moesten we wel wat heel erg wiskundig zijn. Dat is trouwens zoo het teeken van den tijd. Wijsbegeerte en wiskunde raken elkaar telkens.

Volgend maal komen we tot meer wijsgeerige beschouwingen.

J. WATERINK.

## GEESTELIJKE ADVIEZEN.

De vragen beginnen los te komen. De post bezocht me de laatste paar weken zóó royaal, dat ik voorloopig het spook van werkeloosheid nog niet zal zien dreigen. Maar het gevolg zal wel zijn, dat ik sommige van m'n inzenders wat langer op antwoord zal moeten laten wachten dan hun lief is. Wie het overkomt gelieve niet ongeduldig te worden. De vragen, die ik ontvang, beantwoord ik in de orde, waarin ze inkwamen. Niemand denke dus, dat zijn vraag of vragen bij die van anderen achtergesteld worden.

Vraag of vragen — want het gebeurt, dat ik brieven ontvang met een heele reeks kwesties of bezwaren. Nu hindert dat niet, zoolang men zich houdt binnen de grenzen van deze rubriek. Doch sommige inzenders blijken die niet in het oog te houden. Ik ontvang vragen, die liggen op kerkrechtelijk, op maatschappelijk en politiek terrein. Maar men gelieve te bedenken, dat mijn rubriek er eene is voor „geestelijke adviezen“. Men behoort me dus alleen vragen toe te zenden, die van geestelijken aard zijn, d.w.z., zooals ook in de inleiding dezer rubriek uitdrukkelijk werd gezegd, die het christelijk leven gelden, hetzij naar zijn godsdienstige, hetzij naar zijn zedelijke zijde. Nu begrijp ik, dat het voor iemand, die met een of andere vraag loopt, niet altoos gemakkelijk is uit te maken of z'n vraag wel van zuiver godsdienstigen of zedelijken aard is. Het godsdienstig en zedelijk leven zijn onder ons, gereformeerden, gelukkig geen aparte poldertjes; en we moeten er voor waken, dat ze 't nooit worden. De vreeze Gods moet het zuurdeeg zijn, dat heel de deegklomp bij ons doortrekt. En naarmate dat méér het geval is, zullen allerlei kerkelijke, en zelfs allerlei sociale en politieke vragen voor ons een geestelijken kant, in veel gevallen zelfs een geestelijke kern krijgen. Daarmee wil ik dan ook graag rekening houden. Al te scherp zal ik daarom de keur niet aanleggen. Maar dat wil natuurlijk niet zeggen, dat er in 't geheel geen keur is. Vragen, die op zichzelf van zuiver kerkrechtelijken, sozialen of politieken aard zijn en alleen in min- of meer verwijderde aanraking brengen met het godsdienstig en zedelijk leven, moet ik hier onbesproken laten. En ik kan zelfs niet beloven, dat ik die, gelijk sommige inzenders vroegen, bij particulier schrijven beant-

woorden zal. 'k Zou daarmee meer op me netten dan ik in staat ben te volbrengen.

Laat ons, om teleurstelling te voorkomen, dus afspreken, dat men zijn vragen, eer men ze opzendt, er eerst eens ernstig op aanziet of de beantwoording wel in deze rubriek zou passen.

Ik schrijf dit vooral onder den indruk van een brief van T. te N., die onder de vragen, die hij me toezond er ook opnam over de waardeering van broeders met singuliere gaven naar Art. 8, K. O., over de wenschelijkheid van het aanstellen van onderwijzers ter plaatse als godsdienstonderwijzers en hulppredikers (lees: catechiseermeesters en oefenaars), over den eeredienst der Joden (waarvoor ik hem verwijs naar De Velders, te Helmersstraat 86, Amsterdam) en over het geoorloofde van een bepaalden vorm van het Votum voor den Dienst des Woords. Al deze vragen moet ik, om me binnen m'n grenzen te houden, onbeantwoord laten. Op drie andere wil ik hem graag van antwoord dienen.

De eerste is, of een lid der gemeente, dat óók Zondagsschool heeft te houden en de Jongelingsvereniging heeft te bezoeken, verplicht is, als de kerknaad de gemeente drie keer per Zondag sameroept, al deze drie samenkomsten bij te wonen. Ik beken, dat deze vraag me in verzoeking brengt heel wat méér te zeggen dan ze vraagt en waarvoor ik hier ruimte heb. Maar ik weersta de verzoeking en antwoord alleen: wie kans ziet drie kerkdiensten, het houden van Zondagsschool en het bijwonen van de vergadering eener Jongelingsvereniging op één Zondag te plaatsen, zonder er zijn recreatie voor geest en lichaam, zonder er zijn eten en drinken bij in te schieten, zonder het huiselijk leven te verwaarloosen en zonder geesteloos en werktuigelijk in den dienst van God te verkeeren — die doe het, en dien wensch ik van harte geluk. Wie het niet kan, die doe uit het vele goede een keuze, zooals hij in zijn conscientie gevoelt, dat het meest zijn eigen geestelijken opbouw en de eere des Heeren dient.

De tweede vraag is, of het ontvangen en afleggen van bezoeken al of niet in overeenstemming is met de heiliging van 's Heeren dag. Daarop zou ik antwoorden; dat dit geheel afhangt van het aantal en het karakter van zulke bezoeken, en ook van het al of niet gelegenheid hebben daarvoor op andere dagen der week.

Wie door de week voldoende gelegenheid heeft familie, vrienden en kennissen te bezoeken of te ontvangen, doe het liever niet op den dag des Heeren. Eigen stichting en voeding van het huiselijk leven zouden dan allicht schade lijden. Wie die gelegenheid niet heeft, doe het zóó malf en op zulk een wijze, dat het aan het een noch het ander schand. Maar — waar drie kerkdiensten zijn zal men allicht niet door bezoekers overstroomd worden. En wie er twee, zelfs wie éénmaal ter kerk gaat, en dan nog Zondagsschool en Jongelingsvereniging houdt, zal allicht niet veel tijd voor visites overhouden.

Hetzelfde bescheid geef ik in hoofdzaak óók op de vraag over het al of niet-geoorloofde van briefschrijven en wandelen op Zondag. Maar ik beken, dat deze en dergelijke vragen me vreemd en pijnlijk aandoen. Al geef ik toe, dat ze in een bepaalde omgeving en onder bepaalde omstandigheden ernstige vragen kunnen worden — in het algemeen klinken ze me te wettisch, teveel alsof we Joden waren. De Heere gaf ons niet, als eenmaal Israël, een stel voorschriften voor de heiliging van zijn dag; dat wel en dát niet. De heiliging, welke Hij van ons vordert is een geestelijke. Laat ons die zoeken. Dan vinden we in de uiterlijke dingen

en op den derden dag de Deputatenvergadering, waar Dr. Kuyper zijn mandaat als Voorzitter van het Centraal Comité in handen van Deputaten zou stellen, met het oog op de aanvallen, waarmee Dr. Bronsveld en Dr. Buytendijk tegen zijn leiding waren opgekomen.

Tusschen die drie vergaderingen in had op 30 Juni de Bidstond voor de Vrije Universiteit plaats. Gewoonte was, dat daarvoor een kerkgebouw van de Hervormde Gemeente werd afgestaan. Zoo was dan ook de vorige jaren te Leeuwarden, Arnhem en Utrecht geschied. Hier te 's-Gravenhage was nu voor dit doel de Kloosterkerk aangevraagd. Maar omdat te Kootwijk aan den eersten candidaat der Vrije Universiteit toezegging van beroep was gedaan, werd de Kloosterkerk door de Irenischen geweigerd. Nu verkreeg men voor dit doel het kerkgebouw der Waalse Gemeente in het Noordeinde.

Jammer slechts, dat deze kerk veel te klein bleek om de talrijke schare te bevatten, die zich reeds uren voor het aanvangsuur daar had verzameld. Honderden moesten teleurgesteld buiten blijven. Lang vóór den aanvang toch was er in het kerkgebouw zelfs geen staanplaats meer onbezet. In alle hoeken en doorgangen, en tot zelfs bij het orgel had men zich opeengehoopt. Het kostte Dr. Kuyper dan ook moeite om 8 uur den kansel te bereiken. Ongeveer het dubbele van het aantal hoorders, dat men in de Fransche Kerk rekent te kunnen samenbrengen, was aanwezig. En het moet een indrukwekkend schouwspel zijn geweest, zoo veel „verjaagden van eigen erf“ te zien saamstroom-

vanzelf den weg, en ontkomen we aan de ont-heiliging van 's Heeren dag door werkeilichheid en dooden vormendienst.

V.

K. F.

Correspondentie. A. L. B. te A. Mag ik er u opmerkzaam op maken, dat in het door u gecrimineerde artikel de beschuldiging van liederlijkheid niet voorkomt? Die van profanatie en spottacht had ik geen recht, zonder meer als laster af te wijzen en te bestraffen. En ik vraag, dat ook uw ervaring, zoo u bedoelde kringen kent, u dat recht niet geeft. Of ik „de getijdstelling van lid van den Protestantenhoud — ongelooftig“ voor mijn rekening neem? Het doet me leed daarop bevestigend te moeten antwoorden. Doch ik verzoek u te bedenken, dat „ongelooftig“ in dit verband niet bedoelt: zonder alle geloof aan een hogere of geestelijke wereld, maar: zonder geloof in Christelijken zin.

## UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

### Wereldruïne.

Nog éénmaal willen wij in verband met voorgaande artikelen acht geven op één der perspectieven, die ook voor het maatschappelijk leven ons door de Openbaring van Johannes geopend worden. Ditmaal is het het apokalyptisch visioen der wereldruïne.

Want door al de sociale ellenden heen komt tenslotte die wereldruïne.

De crisis raakt eindelijk het leven in het hart aan.

Iets ervan laat Openb. 18 zien.

Daar is sprake van Babels ondergang.

\* \* \*

Wat Babel hier beteekent, is niet voor allen een op dezelfde wijze te beantwoorden vraag. Sommigen zoeken er in de valsche kerk, en denken zich die dan min of meer naar het model van Rome, gelijk wij dat kennen. Anderen zien in Babel de concentratie van de macht, de cultuur, maar deze dan gehouden in zondige ontwikkeling.

Voor dit laatste standpunt kiezen wij. En wij aanschouwen in Babel de zondige wereld- en cultuur-macht — en niet de valsche kerk — niet alleen, omdat deze opvatting aan „Babel“ hier dezelfde betekenis hecht als wanneer elders in de Schrift Babel geteekend wordt, maar ook, wijl deze exegete meer bevestigd. Want wie den loop der dingen nagaat, wie de verscherping der antithese ziet doorgaan (22<sup>11</sup>), die kan moeilijk gelooven aan een valsche kerk, welke „de“ koningen en „de“ kooplieden beheerscht (vs. 3), die de wereldmarkt in haar hand heeft, (vs. 11-13), die haar rijkdom behoudt en haar weelde niet verliest tot in de laatste wereldperiode toe (vs. 16), doch in het centrum staat van het wereldverkeer (vs. 17, 19). De Bijbel laat voor zulke ontwikkeling der dingen toch eigenlijk geen plaats in het raam van zijn toekomstvoorspelling.

Reeds de gedachte van een valsche kerk, die tot in verre eeuw breed en groot is georganiseerd en schitterend het wereldverkeer naar zich toetrekt, wordt in den Bijbel tegengesproken. Deze toch geeft, gelijk we zeiden, (22<sup>11</sup>) de idee van de toespitsing, al meer, van de antithese. En waar de uitersten al meer zich afteekenen en scherp tegenover elkander gaan staan, daar moet wel partij kiezen al, wat in halfslachtigheid of neutraliteit zich zocht te dekken. Kleur bekennen moet straks ieder. Hypocrietten worden tenslotte gedwongen zich te doen kennen, want in den strijd zal het christen-zijn offer vragen, zóó groot, dat van het altaar der liefde, waarop ze gebracht

men binnen de gastvrije deuren der Kerk van de nakomelingen der Hugenoten.

Doch hoe vol ook het gebouw was, en hoe hoog zomerhitte en gaslicht de temperatuur ook deden stijgen, onder ademlooze stilte werd de inleidende Rede aangehoord. De principiële gedachte, aan Daniël 2:43 ontleend, dat, gelijk ijzer met leem zich niet vermengt, alzoo ook wat onder menschen andersoortig is, in casu geloof en ongelooft, niet duurzaam kan hechten, werd door den spreker uitgewerkt met een beroep op Gods Woord, de historie, en de conscientie.

Vooraf verhaalde hij een droeve episode uit de geschiedenis der Haagsche Kerk in het jaar 1617, toen aan de Gereformeerden onder Maurits geweigerd werd om de Kloosterkerk te mogen gebruiken, opdat ze daar bidden zouden. De Gereformeerden, zoo oordeelde men toen, brachten de kerkelijke gemeenschap in gevaar. Dies schold men ze „scheurmakers“, „schismatyecken“, „Rijswyckloopers“, en hun samenkomst noemde men laatlundend, „de scheurkerk“, waarvan Groen van Prinsterer, toen Prins Maurits meê opging, schrijft: „Zoo werd de Scheurkerk Prinsenkerk!“

Tot dusver, M. H., gaat de historische herinnering. En zal ik nu, na deze episode uit 1617, u de episode geven uit diezelfde Haagsche kerkelijke wereld in 1885? Maar immers, dit zou op hetzelfde verhaal nog eens neerkomen. En daarom liever dan u door deze „overtolligheid in het onverkwikkelijke“ te vermoelen, constateer ik kortaf, dat én toen én nu door den Haagschen kerknaad, de gelegenheid om te bidden, voor zooveel aan hem hing, aan

moeten w  
zijn diep  
van Jezu

En bov  
op alle  
ontwaakt,  
aan een  
weelde z  
haar radi  
hovenkeer  
ontwaakt,  
de kerk.  
verschijns  
christelijk  
kennen d  
valsche  
scheiden  
„christelij  
toch weer  
naar het t  
tijd heeft  
van de v  
is de be  
valsche k  
kapitaalve  
gen<sup>1)</sup> ove  
kwalijk ge  
concentre  
het allere  
Naar G  
daar waar

Zoo bli  
loofd, dan  
gorische  
wordt aan  
logisch vi  
der laatste  
voor die  
van gecul  
als men b  
wereldhee  
heilige ge  
vijandig h  
baring, is  
bruidstad  
(17<sup>1</sup>, 2<sup>1</sup>),  
getoekend  
naming „  
zijds toch  
lijke Rom  
derzijds w  
(17<sup>2</sup>) en d  
siansche  
Lam komt

Voor h  
schen de  
het hoere  
als de sch  
geeft in l  
de hoer,  
niet met  
winnen. I  
komst, zo  
maaktijd d  
groeide K  
te bouwen  
tegelijk de

<sup>1)</sup> Zie vs.  
<sup>2)</sup> Voor d  
wereldstad  
toon volgend

de gere  
scheur  
lutiege  
oog de  
werk.  
Hier  
plaats  
die, u  
en alzo  
mensch  
willen.  
Nederd  
hun  
Refu  
Refu  
Want  
en ijze  
staat i  
noch i  
den sh  
mogen  
weigeri  
En aan

Zoo  
die on  
ook d  
lijk V  
hier o  
gezegd  
van h  
open v  
en geb  
en zo  
naam  
o, Z  
veel v

## KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULMANN.

CIX.

84. IJzer en Leem. Rede ter inleiding op het gebed voor de eenige Hoogeschool hier te lande, die op Gods Woord gegrond staat; toen gelegenheid voor dit gebed in de Kloosterkerk te 's-Gravenhage geweigerd was; in de Fransche Kerk aldaar den laatste van Zomermaand uitgesproken. Amsterdam, J. H. Kruyt, 1885.

De dagen van 30 Juni, 1 en 2 Juli 1885 te 's-Gravenhage doorgebracht, zijn bij vele calvinisten in gezegende herinnering gebleven. Op ieder van die dagen toch werden daar samenkomsten gehouden, waarin de belangen van Kerk en Staat besproken, en aan den Heere opgedragen werden.

De lucht zat vol electriciteit. Op den eersten dag kwam de Gereformeerde Predikantenconferentie bijeen, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen. Daar hield Dr. W. Geesink een referaat over de doleerende Kerk van Rotterdam in den aanvang der 17e eeuw; een referaat, ditmaal bijzonder belangrijk, nu de mogelijkheid bestond, dat de Kerk van Rotterdam en vele zusterkerken andermaal in doleantie zouden gaan. Daarna sprak Prof. Rutgers over het gezag van de nooit wettig afgeschafte Dordtsche kerkordening.

Op den volgenden dag werd in hetzelfde gebouw de Jaarvergadering gehouden der Vereniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag,